

ANGOL ÉLETRAJZ ZRÍNYI MIKLÓSRÓL
LONDON, 1664

Zrínyi-Könyvtár II. (főszerk.: Klaniczay Tibor)

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987. 472 o.)

A Zrínyi Katonai Kiadó még 1985-ben azzal a nem titkolt szándékkal indította útjára *Zrínyi-Könyvtár* sorozatát, hogy a költő-hadvezér Zrínyi Miklós személyének, munkásságának, politikájának és a vele kapcsolatos korabeli — ismeretlen vagy kevésbé ismert — dokumentumoknak nyilvánosságot biztosítson. Ez a sorozat — amellyel a Kiadó egyben névadója előtt is tiszteleg — jellegében egyedülálló mai könyvkiadásunkban.

A *Zrínyi-Könyvtár* második köteteként látott napvilágot az *Angol életrajz Zrínyi Miklósról* című mű.

A könyv bevezető tanulmányában Kovács Sándor Iván ismerteti a mű előkerülésének körülményeit és összefoglalja a kutatás eddigi eredményeit.

A tudomány régóta tudott az életrajz létezéséről, mégis, Apponyi Sándor *Hungarica*-bibliográfiája (1927) óta csak két kutató foglalkozott vele részletesebben: Klaniczay Tibor *Zrínyi Miklós* című monográfiájában (1964) és Köpeczi Béla *A Thököly-felkelés az európai közvéleményben* című kötetében (1976). Rajtuk kívül még Kosáry Domokos jelzi létezését bibliográfiájában (*Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába*. I. k. Bp. 1951. 383. o.).

Az angol szöveg fordítását, a hozzá kapcsolódó kutatások egy részét, valamint egyéb források feldolgozását az ELTE magyar-angol szakos hallgatói végezték el Kovács Sándor Iván vezetésével. A megindult kutatómunka nyomán eddig az életrajz 12 példányát sikerült regisztrálni. A magyarországiakon kívül két angliairól ad részletes leírást a tanulmány. A londonit (British Library) Zajkás Péter (a mű egyik fordítója) vizsgálta meg, az oxfordiról (Bodleian Library) pedig Ralph Evans angol kutató adott tájékoztatást.

Kovács Sándor Iván és szeminaristái európai kitekintéssel tanulmányozták a kérdéskört, és így számos újabb idegen nyelvű forrás került elő, melyek a *Zrínyi-Könyvtár* III. kötetének anyagát alkotják majd.

Zrínyi Miklós angol rajongói címmel Péter Katalin írta a második tanulmányt, amelyben a mű keletkezésének politikai hátterét, a szerző személyét és indítékait, valamint az olvasók lehetséges körét elemzi.

A XVII. század folyamán megnő az érdeklődés a törökök iránt, és ezt nem lehet egyszerűen az egzotikum varázsával magyarázni; a háttérben az angol gazdasági érdekek vesélyeztetettsége húzódik meg. Különösen megfigyelhető ez az 1650-es évek végén, amikor Köprülü Mehmed nagyvezér újjászervezi a birodalmat, sőt sikeres hódító hadjáratokat vezet a Földközi-tenger térségében.

Az 1663—1664-es török háború a politikai publicisztika újabb föllendülését eredményezi. Közös vonásuk a törökellenesség, szerzőjük általában anonim, politikailag ellentmondásosak, többnyire másodlagos alkotások, többségük szoros kapcsolatban áll a hollandiai publicisztikával, valamennyi tele van hibával és elírással.

A Zrínyiről szóló életrajz ehhez a publicisztikához szorosan kapcsolódik. Az O. C. monogram mögött meghúzódo szerzőt nem sikerült azonosítani. A mű hőse ugyan Zrínyi, de mégsem mondható biográfiának, mert nem felel meg a műfaj korabeli szabályainak; történeti tények szerepelnek benne, de nem tudós igényességű munka.

A szöveg alaposabb vizsgálata azt mutatja, hogy az első két fejezet írója ugyanaz a személy lehet, a harmadikat bizonyosan más írta, az egész irat összeállítása, szerkesztése egy újabb személyt valószínűsít. A *Gróf Zrínyi születése és műveltsége* című rész gondolati és szövegszerű rokonságot mutat *Az török ájium ellen való orvosság* című művel és a *Vitéz hadnagy Aforizmak* című második részével. Az egész fejezet arra utal, hogy írója személyes információk alapján dolgozott, az életrajz többi részét pedig már megjelent munkákból állították össze.

A két tanulmányt követi maga a szöveg Bukovszky Andrea, Gömöri Éva és Zajkás Péter fordításában. Az életrajz öt részre tagolódik. I. *Gróf Zrínyi Miklós*nak, a keresztény világ nagy bajnokának valamennyi csodálójához — a mű ajánlása, bevezető. II. *Gróf Zrínyi Miklós életvitele és jelleme* — a török háborúk rövid leírása egészen az 1663—1664-es eseményekig. III. *Gróf Zrínyi születése és műveltsége* — a gróf jellemzése, az ideális hadvezér képének megrajzolása. IV. *Kasztróta Györgynek, másik nevén Szkander bégnek, a keresztény világ*

másik bajnokának élete és cselekedetei. V. Tamerlán, a török nagy ostora.

A magyar fordítást követi az angol szöveg hasonmás kiadása.

A függelék első forrásközlése az ún. *Rövid beszámoló*, a gazdag angol publicisztikai irodalom egyik darabja — ebből fordított részleteket Rab Andrea.

A másik közölt szöveg a *Lacrymae Hungaricae*, amelyhez — a fordítás mellé — Bene Sándor írt kísérőtanulmányt. A *Lacrymae Hungaricae* egyleveles nyomtatvány, amit Zrínyi Miklós halálára adtak ki Londonban valószínűleg 1665-ben. 13 latin nyelvű gyászverset tartalmaz, amelyhez prózában írt eulógium kapcsolódik — hat szerző (három külföldi és három magyar) tollából. A nyomtatvány függelékbeli közlését az angol életrajzzal való esetleges kapcsolata magyarázza. Bene Sándor a *Lacrymae Hungaricae* keletkezéstörténetét és a háttérben meghúzódó Jászberényi Pál angliai tevékenységét vizsgálja.

A függelékben találjuk Cennerné Wilhelmb Gizella írását *A londoni Zrínyi-portré és ikonográfiai rokonsága* címmel. A tanulmány gazdag képanyaggal illusztrált tömör, lényegre törő összefoglaló, amely segít a Zrínyi-képmások közötti tájékozódásban. A nagy hozzáértéssel megírt elemzés azonban a témának csak néhány vonatkozását világítja meg, hiszen a *Zrínyi-Könyvtár* egyik készülő kötete

a tervek szerint teljes egészében feldolgozza a tárgykört.

A kötethez gazdag segédapparátus csatlakozik: részletes és kimerítő jegyzetek, rövidítésjegyzék és különböző névmutatók segítenek a könnyebb tájékozódásban.

Az *Angol életrajz Zrínyi Miklósról* című könyv kétségkívül újabb, jelentős állomása a Zrínyi-kutatásnak. A magyarul eddig teljesen hozzáférhetetlen szöveg kiadása a hasonmással együtt forrásértékűvé avatja. Ha az életrajz adatai néhol tévesek is, Magyarország európai megítéléséről és Anglia korabeli magyarságképeről jó fogódzót ad.

Néhány észrevételt tennék azonban a fordítással kapcsolatban. Az életrajz második fejezetében szép számmal találunk anglicizmuskat, stíláriis hibákat. Különösen zavaró az angol igeidők átültetése magyar nyelvre. Nem tartom szerencsésnek a „huszár” szó használatát *lovas*, *lovasság* értelemben, noha az angol szöveg szó szerinti fordítása (Hussar). A nyugati nyelvekben elterjedt, általánosan használt szó, de Magyarországon a XVII. században csak elvétve fordul elő, akkor is inkább a külföldi szerzők tollából.

Meg kell említenem még a könyv gazdag képanyagát, a sok illusztrációt, amelyek segítik az olvasó tájékozódását.

Kazinczy Andrea

HERCZEGH GÉZA

MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJA 896—1919

(Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987. 392 o.)

A Kossuth Könyvkiadó újabb hasznos kézikönyvsorozattal örvendeztette meg a magyar történelem iránt érdeklődő olvasókat. Ez a sorozat, amelynek első kötetéről most szólni kívánunk, a magyar külpolitika történetét dolgozza fel három kötetben. Az első kötet szerzője a neves jogászprofesszor, Herczegh Géza; a második, az 1919—1945 közötti korszakot feldolgozó kötet Juhász Gyula munkája; a harmadik kötetben pedig Balogh Sándor írta meg az 1945—1950 közötti magyar külpolitika történetét. Hasznos vállalkozás ez, hiszen ilyen jellegű összefoglaló munka legjobb tudomásunk szerint eddig nem jelent meg Magyarországon. A többszáz okmánygyűjteményben és emlékiratban ugyan rengeteg külpolitikai jellegű adalékot találhatunk, de külkapcsolataink történetét elemző feldolgozásokban igen csak szegény a magyar történeti irodalom. A nagy összefoglaló munkák szerzői ugyan minden esetben kitérnek egy-egy korszak külpolitikai erőviszonyaira és lehetőségeire, de

résztanulmányokon kívül eddig alig egy-két korszak külpolitikájáról jelent meg összefoglaló munka. A magyar történelem első négy évszázadáról szinte semmit nem olvashatunk, a XVI—XVII. századi tárgyú történeti irodalomban pedig főleg a Török és a Habsburg Birodalomhoz fűződő külkapcsolatok története tekinthető viszonylag feldolgozottnak. Kevés az olyan feldolgozás, mint pl. Kosáry Domokos remek kötete a Mohács előtti magyar külpolitikáról, vagy Barta Gáboré Szapolyai török szövetségéről.

Az évfordulóknak köszönhetően nagyszerű tanulmányok születtek a Thököly-felkelés és a Rákóczi-szabadságharc külpolitikájáról. Szinte teljesen feldolgozatlan az 1711—1848 közötti korszak, kivételt csupán Napóleon és Magyarország kapcsolata képez; ennek történetét is Kosáry Domokos írta meg. Az 1848—1849-es magyar külpolitika viszonylag gazdag feldolgozásokban és okmánykiadásokban; ezek színe vonala azonban egy-két kivételtől eltekintve